

საქართველოს ისტორიის წყაროები

21

საქართველოს უნივერსიტეტის
ბ ა ბ ო მ ხ ე მ ლ ო ბ ა

თბილისი
2023

**ქართული საისტორიო
მწერლობის ძეგლები**

II

ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, შესავალი, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო

გიული ალასანიამ

ცხოვრება საქართველოდსა
(პარიზის ქრონიკა)

წიგნში წარმოდგენილია XVIII ს-ის ქართული ანონიმური ქრონიკის (1373-1683 წლების მოვლენებით) მეცნიერულ-კრიტიკული ტექსტი პარიზის ნაციონალური ბიბლიოთეკის ხელნაწერის საფუძველზე; გამოთქმულია ვარაუდები მისი დათარიღებისა და არქიტექტონიკის შესახებ.

მთავარი სარედაქციო კოლეგია

ზ. ალექსიძე, ვ. გაბაშვილი, ი. დოლიძე, რ. კიკნაძე (მთავარი რედაქტორის მოადგილე), გ. მელიქიშვილი, ე. მეტრეველი, ს. ყაუხჩიშვილი, შ. ძიძიგური (მთავარი რედაქტორი), ე. ხოშტარია, ნ. ჯანაშია (მთავარი რედაქტორის მოადგილე)

სერიის რედაქტორი ვ. გაბაშვილი
ტომის რედაქტორი რ. კიკნაძე

ტექნიკური რედაქტორი - მარინა ჟღენტი
დიზაინერი - მარი ვერულაშვილი

პირველი გამოცემა, „მეცნიერება“ © 1980

მეორე გამოცემა, საქართველოს უნივერსიტეტის გამომცემლობა © 2023

ყველა უფლება დაცულია. ამ წიგნის არც ერთი ნაწილი არანაირი ფორმით ან საშუალებით არ შეიძლება გამოყენებული იქნეს გამომცემლის წერილობითი ნებართვის გარეშე.

ISBN 978-9941-9708-7-0

დაიბეჭდა საქართველოში. შპს. „საქართველოს უნივერსიტეტი“
მისამართი: 77ა, მ. კოსტავას ქუჩა, თბილისი, 0171, საქართველო
ტელ.: +995 032 2 55 22 22
ელ. ფოსტა: info@ug.edu.ge; ug@ug.edu.ge

საქართველოს ისტორიის წყაროების კომისიის გამოცემები

1. შაჰ-თამაზის საუბარი ოსმალეთის ელჩებთან, სპარსული ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, თარგმნა, შენიშვნები და წინასიტყვაობა დაურთო კ. ტაბატაძემ, თბ., 1976.
2. აბრაამ ერევანცი, ომების ისტორია, ძველი სომხურიდან თარგმნა, შესავალი, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ლ. დავლიანიძემ, თბ., 1976.
3. სპარსული ისტორიული საბუთები საქართველოს წიგნთსაცავებში, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, ქართული თარგმანი და წინასიტყვაობა დაურთო ვლ. ფუთურიძემ, თბ., 1977.
4. სტეფანოს ორბელიანის „ცხოვრება ორბელიანთა“-ს ძველი ქართული თარგმანები, ტექსტები გამოსაცემად მოამზადა, შესავალი და საძიებლები დაურთო ე. ცაგარეიშვილმა, თბ., 1978.
5. გ. აბრამიშვილი, სტეფანოზ მამფალის ფრესკული წარწერა ატენის სიონში, თბ., 1977.
6. ზ. ალექსიძე, ატენის სიონის სომხური წარწერები, თბ., 1978.
7. ტბეთის სულთა მათიანე, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და საძიებლები დაურთო თ. ენუქიძემ, თბ., 1977.
8. სომხურ ხელნაწერთა XIV-XV საუკუნეების ანდერძების ცნობები საქართველოს შესახებ, ძველი სომხურიდან თარგმნა, შესავალი, კომენტარები და შენიშვნები დაურთო ა. აბდალაძემ, თბ., 1978.
9. „სამყაროს საკვირველებათა“ ცნობები საქართველოს შესახებ, სპარსული ტექსტი ქართული თარგმანით, შესავლითა და შენიშვნებით გამოსცა რ. კიკნაძემ, თბ., 1978.
10. ქათბო ჩელების ცნობები საქართველოსა და კავკასიის შესახებ, თურქულიდან თარგმნა, შესავალი, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო გ. ალასანიამ, თბ., 1978.
11. Яков Цуртавели, Мученичество Шушаник. перевод В. Д. Дондуа, введение и примечания З. Н. Алексидзе, Тб., 1978.

12. Памятник эриставов, Перевод, вступительная статья и комментарии С.С. Какабадзе, Тб., 1979.
13. Сუმბატ Дავითის-ძე, История и повествование о Багратионах. Перевод, введение и примечания М.Д. Лордкипанидзе, Тб., 1979.
14. მუსტაფა ნაიმა, ცნობები საქართველოსა და კავკასიის შესახებ, თურქულიდან თარგმნა, გამოკვლევა და შენიშვნები დაურთო ნ. შენგელიამ, თბ., 1979.
15. ზაქარია აგულეცი, დღიური, ძველი სომხურიდან თარგმნა, შესავალი, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ლ. დავლიანიძემ, თბ., 1979.
16. ჩილდირის ეიალეთის ჯაბა დავთარი, თურქული ტექსტი ქართული თარგმანით გამოსაცემად მოამზადა ც. აბულაძემ, გამოკვლევა დაურთო მ. სვანიძემ, თბ., 1979.
17. არსენი საფარელი, განყოფისათვის ქართლისა და სომხითისა, ტექსტი კრიტიკულად დაადგინა, გამოკვლევა და კომენტარი დაურთო ზ. ალექსიძემ, თბ., 1979.
18. ბერძენი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ, IV, ძველი ბერძნულიდან თარგმნა, გამოკვლევა და საძიებლები დაურთო თ. ყაუხჩიშვილმა, თბ., 1980.
19. ქართული წარწერების კორპუსი (ლაპიდარული წარწერები, I), აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველო, V-X სს., შეადგინა და გამოსაცემად მოამზადო ნ. შოშიაშვილმა, თბ., 1980.
20. ქართული წარწერების კორპუსი (ლაპიდარული წარწერები, II), დასავლეთ საქართველოს წარწერები, IX-XIII სს., შეადგინა და გამოსაცემად მოამზადა ვ. სილოგავამ, თბ., 1980.

სარჩევი

XVIII საუკუნის ქართული ანონიმური ქრონიკა	9
ცხოვრებად საქართველოდსა (პარიზის ქრონიკა)	49
შენიშვნები	195
Резюме	247
Summary	249
საძიებელი	251

XVIII საუკუნის ქართული ანონიმური ქრონიკა

საქართველოს დაშლა, რასაც საფუძველი მონღოლთა ბატონობის დროს ჩაეყარა, მომდევნო საუკუნეთა მანძილზე გაღრმავდა. უცხოეულ დამპყრობთა განუწყვეტელმა შემოსევებმა და შინაომებმა ქვეყანა მძიმე მდგომარეობამდე მიიყვანა. ეს ხანა ქართველი ხალხის სულიერი სიმტკიცის გამოცდად იქცა. ერთიანი საქართველოსთვის შეუნელებელ ბრძოლაში ისახებოდა და იწრთობოდა ახალი კულტურა, ერის გადარჩენის საფუძველი.

1639 წელს თურქეთ-ირანის საზავო ხელშეკრულების დადების შედეგად საქართველოში შექმნილი ერთგვარი სიმყარე ადგილობრივმა გამგებლებმა დანგრეული ცხოვრების აღსადგენად გამოიყენეს. კულტურულ-აღდგენით პროცესში დიდი როლი შეასრულეს ქართლის პირველმა მაჰმადიანმა მეფემ როსტომმა და მისმა მეუღლემ მარიამმა, რომლის ინიციატივით გადაიწერა „ქართლის ცხოვრების“ ერთ-ერთი უძველესი ნუსხა (ე.წ. მარიამისეული „ქართლის ცხოვრება“). მშვიდობიანმა პერიოდმა მოითხოვა ძირეული ცვლილებების ჩატარება იდეოლოგიისა და პოლიტიკის დარგში. მოძრაობის გული, რომელმაც საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა მხარე მოიცვა, ქართლია, მისი მესვეურები – ვახტანგ V-ის შვილები არჩილი, გიორგი XI და მისივე შვილიშვილი ვახტანგ VI.

კულტურის აღორძინება, როგორც ეს ხშირად ხდება, ლიტერატურით დაიწყო. ეროვნული თვითშეგნება ქვეყნის წარსულით დაინტერესებაში გამოვლინდა და XVI ს-ში შეიქმნა რამდენიმე ისტორიული პოემა, რაც ისტორიოგრაფიის შემდგომი განვითარების წინაპირობა გახდა. ძველ „ქართლის ცხოვრებაში“ მოვლენები გიორგი ბრწყინვალის (1318-1346)

მეფობის დასაწყისამდე აღწევდა. შემდგომი პერიოდიდან მხოლოდ მცირე ქრონიკები შემორჩა. ამ ხარვეზის შევსება წილად ხვდათ XVII-XVIII სს. მოღვაწეებს. XVII ს-ის დასასრულისათვის ისტორიოგრაფიის განახლება, ჩანს, აუცილებლობად იქცა. სწორედ ამიტომ, ასეთი მიზანი თითქმის ერთდროულად, ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად დაისახეს როსტომ მეფის აღზრდილმა, ირანში მოღვაწე ფარსადან გორგიჯანიძემ და ქართლის მეფის მოადგილემ ვახტანგ ლევანის ძემ. უკანასკნელმა ამ მიზნით მოიწვია „სწავლულ კაცთა“ კომისია. ფარსადან გორგიჯანიძის „საქართველოს ცხოვრება“ მოიცავს მოვლენებს ქართლში ქრისტიანობის გავრცელებიდან 1694 წლამდე.¹ „სწავლულ კაცებს“ ეკუთვნის „ქართლის ცხოვრების“ ძველი ნუსხების შევსებარედაქტირება და მისი გაგრძელება XVIII ს-მდე. XVIII ს-ს უკავშირდება „ქართლის ცხოვრების“ გადაკეთებული გაგრძელება (1399-1605 წწ.), ანონიმური ქრონიკა (1373-1683 წწ), ვახუშტი ბაგრატიონის თხზულება, რომელშიაც საქართველოს ისტორია გადმოცემულია უძველესი დროიდან XVIII ს-ის შუა წლებამდე, კათალიკოზ დომენტის ისტორიული ჩანაწერები (დაიწ. 1703 წ.), სეხნია ჩხეიძის „ცხოვრება მეფეთა“ (1653-1737 წწ), პაპუნა ორბელიანის „ამბავნი ქართლისანი“ (1737-დან 1757 წლამდე), ომან ხერხეულიძის „მეფობა ირაკლი მეორისა“ (1722-1780 წწ). აღნიშნულ თხზულებათა გამოცემა ხორციელდებოდა თანდათან XIX-XX საუკუნეთა მანძილზე, მაგრამ ყოველი მათგანი ამჟამად მოითხოვს ხელახალ პუბლიკაციასა და კრიტიკულ შესწავლას წყაროთმცოდნეობის თანამედროვე დონის შესაბამისად.

მნიშვნელოვანი წვლილი ქართული წყაროების გამოც-

1 რ. კიკნაძე, ფარსადან გორგიჯანიძე და „ისტორიანი და ამბანი შარავანდედთანი“, თბ., 1975, გვ. 23